

Általános és szervetlen kémia Laborelőkészítő előadás VII-VIII. (október 17.)

Az elektródok típusai

A standardpotenciál meghatározása a cink példáján

Számítási példák galvánelemekre

Koncentrációs elemek

A gyakorlatban használt galvánelemek

A vas(II)-szulfát és a KNO_3 előállítása

A galváncella működése elektrolizáló cellaként

Elektródreakciók standard- és formálpotenciálja

Az elektrolízis

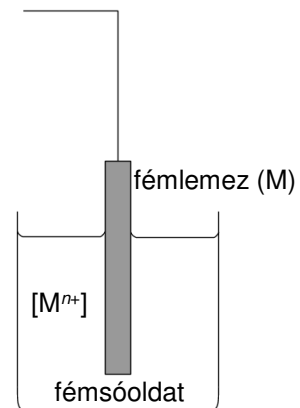
Az elektródok típusai I.

1. Elsőfajú fémelektródok

• Általánosan:

Félcella-diagram: $\text{M}^{n+} (c \text{ mol/dm}^3) \mid \text{M}_{(s)}$

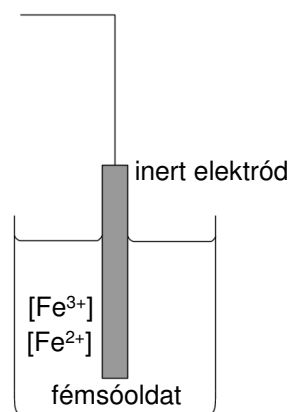
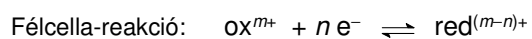
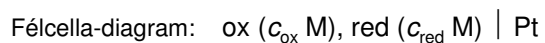
Félcella-reakció: $\text{M}^{n+} + n e^- \rightleftharpoons \text{M}$

Az elektródok típusai II.

2. Redoxielektrodok

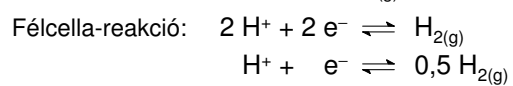
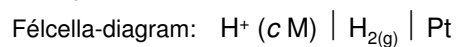
- Általánosan:

Az elektródok típusai III.

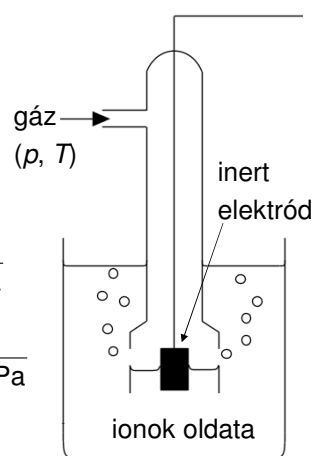
3. Elsőfajú gázelektrodok

- Hidrogénelektrod:

Tetszőleges T, p :
$$E = E^\circ + \frac{RT}{F} \ln \frac{[\text{H}^+]^2}{p_{\text{H}_2} / 10^5 \text{ Pa}}$$

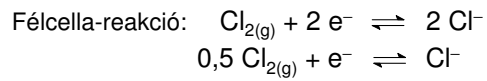
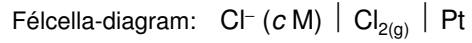
$T = 25 \text{ }^\circ\text{C}, p$:
$$E = E^\circ + \frac{0,059}{2} \lg \frac{[\text{H}^+]^2}{p_{\text{H}_2} / 10^5 \text{ Pa}}$$

Az elektródok típusai IV.

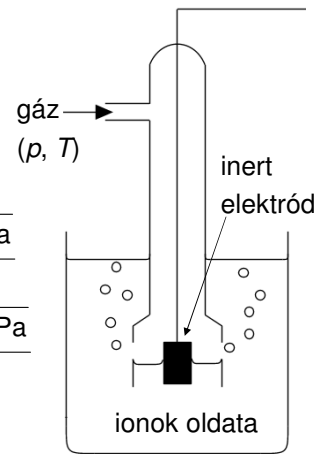
3. Elsőfajú gázelektrodok

- Klórelektrod:

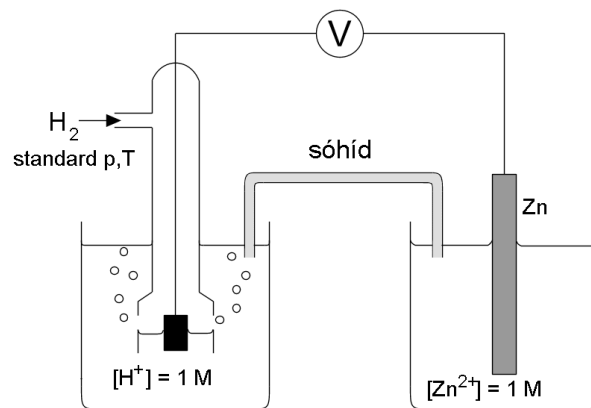

Tetszőleges T, p :
$$E = E^\circ + \frac{RT}{F} \ln \frac{\sqrt{p_{\text{Cl}_2} / 10^5 \text{ Pa}}}{[\text{Cl}^-]}$$

$T = 25\text{ }^\circ\text{C}, p$:
$$E = E^\circ + \frac{0,059}{1} \lg \frac{\sqrt{p_{\text{Cl}_2} / 10^5 \text{ Pa}}}{[\text{Cl}^-]}$$

A cink standardpotenciáljának meghatározása

Celladiagram:

Cellareakció:

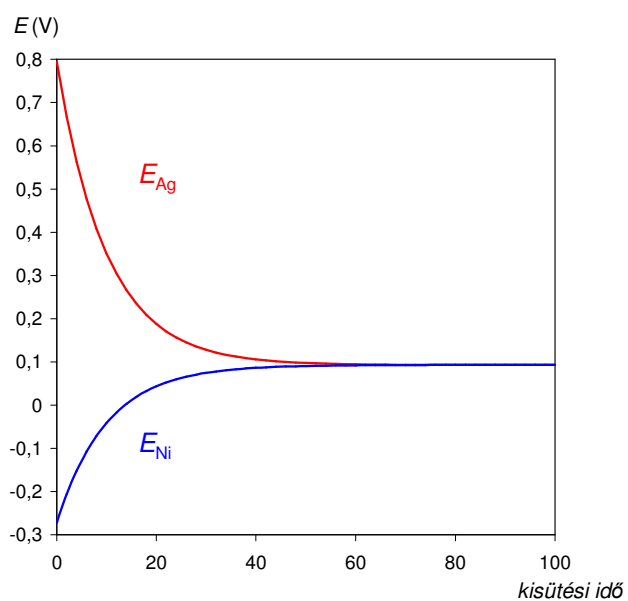
Számítási példa Ni/Ag galvánelemre I.

A következő galváncellát állítjuk össze: $\text{Ni} \mid \text{Ni}(\text{NO}_3)_2 (0,5 \text{ M}) \parallel \text{AgNO}_3 (0,8 \text{ M}) \mid \text{Ag}$
Milyen folyamatok mennek végbe az elektródokon és mekkora az elektromotoros erő 25 °C-on, ha $E^\circ(\text{Ni}) = -0,26 \text{ V}$ és $E^\circ(\text{Ag}) = 0,80 \text{ V}$?

Mekkora a cellafeszültség a működés közben, amikor az $[\text{Ag}^+]$ a negyedére csökkent?

Számítási példa Ni/Ag galvánelemre II.

Mekkora a két elektród közös potenciálja, amikor a galvánelem kimerül?

Számítási példa Ni/Ag galvánelemre III.

Számítsuk ki a reakció egyensúlyi állandóját a kimerült galváncella adataiból !

$$K = \frac{[\text{Ni}^{2+}]}{[\text{Ag}^+]^2} = ?$$

Számítási példa Sn/Pb galvánelemre I.

A következő galváncellát állítjuk össze: $\text{Sn} \mid \text{Sn}^{2+} (0,1 \text{ M}) \parallel \text{Pb}^{2+} (1,5 \text{ M}) \mid \text{Pb}$
Milyen folyamatok mennek végbe az elektródokon és mekkora az elektromotoros erő 25 °C-on, ha $E^\circ(\text{Sn}) = -0,136 \text{ V}$ és $E^\circ(\text{Pb}) = -0,126 \text{ V}$?

Mekkora a két elektród közös potenciálja, amikor a galvánelem kimerül?

Számítási példa Sn/Pb galvánelemre II.

A következő galváncellát állítjuk össze: $\text{Sn} \mid \text{Sn}^{2+} (0,1 \text{ M}) \parallel \text{Pb}^{2+} (1,5 \text{ M}) \mid \text{Pb}$
 $E^\circ(\text{Sn}) = -0,136 \text{ V}$ és $E^\circ(\text{Pb}) = -0,126 \text{ V}$.

Mekkora a cellareakció egyensúlyi állandója és mekkorák az egyensúlyi ionkoncentrációk a galvánelem kimerülése után?

Számítási példa Sn/Pb galvánelemre III.

A következő galváncellát állítjuk össze: $\text{Sn} \mid \text{Sn}^{2+} (1,5 \text{ M}) \parallel \text{Pb}^{2+} (0,1 \text{ M}) \mid \text{Pb}$
Milyen folyamatok mennek végbe az elektródokon és mekkora az elektromotoros erő 25°C -on, ha $E^\circ(\text{Sn}) = -0,136 \text{ V}$ és $E^\circ(\text{Pb}) = -0,126 \text{ V}$?

Sn/Pb galvánelem – összefoglalás

celladiagram: $\text{Sn} \mid \text{Sn}^{2+} (c_1 \text{ M}) \parallel \text{Pb}^{2+} (c_2 \text{ M}) \mid \text{Pb}$

cellareakció: $\text{Pb}^{2+} + \text{Sn} \rightleftharpoons \text{Pb} + \text{Sn}^{2+}$

$$E_{\text{MF}} > 0$$

$$E_{\text{MF}} = 0$$

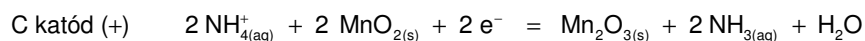
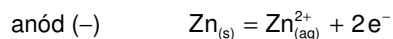
$$E_{\text{MF}} < 0$$

Koncentrációs elemek

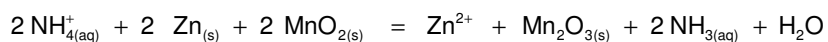
A következő galváncellát állítjuk össze: $\text{Ni} \mid \text{NiCl}_2 (0,001 \text{ M}) \parallel \text{NiCl}_2 (0,5 \text{ M}) \mid \text{Ni}$
Milyen folyamatok mennek végbe az elektródokon és mekkora az elektromotoros erő 25 °C-on, ha $E^\circ(\text{Ni}) = -0,26 \text{ V}$?

A gyakorlatban használt galvánelemek I.

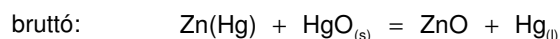
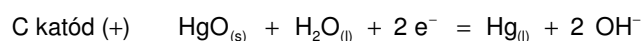
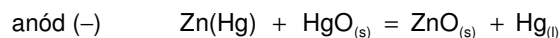
1. Leclanché elem: Zn / C / MnO₂ szárazelem

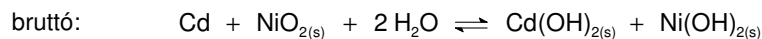
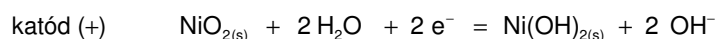
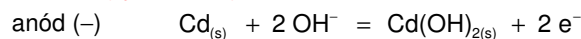
elektrolit: $\text{NH}_4\text{Cl}/\text{NH}_3$, ZnCl_2 , MnO_2 keményítővel pasztává gyúrva

2. Hg/Zn gombelem (Ruben-Mallory)

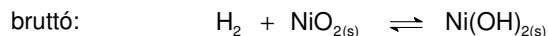
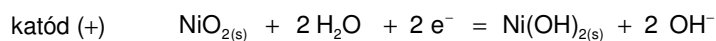
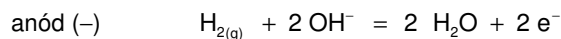

3. Ni/Cd elem (újratölthető)

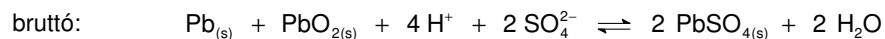
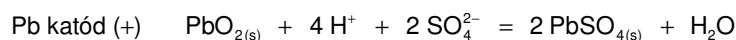
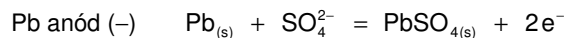
A gyakorlatban használt galvánelemek II.

4. Nikkel-fém-hidrid, NiMH (újratölthető, 1983-)

- hidrogén tárolása: intermetallikus ötvözetben hidridként, pl. LaNi_5H_7

5. Ólomakkumulátor (újratölthető)

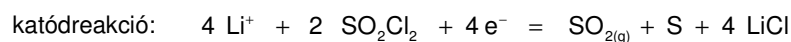
- 6 db 2 V cella sorbakapcsolva: 12 V
- a cellareakció kénsavat fogyaszt $\Rightarrow$ 1,2 g/cm³ elektrolitsűrűség felett jó az akku.
- az E_{MF} hőmérsékletfüggése igen kicsi: 25 $\rightarrow$ 40 °C: -6 mV, -0,05%
- az újabb típusok elektrolitoldat helyett elektrolitgél tartalmaznak

A gyakorlatban használt galvánelemek III.

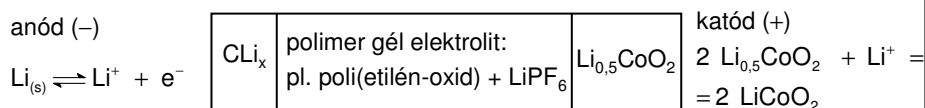
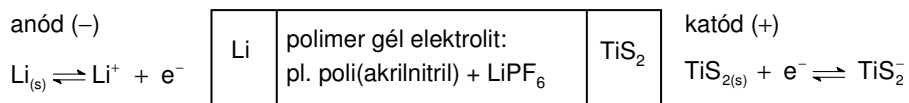
6. Li-ion elemek (~3 V, újratölthető)

- Li-anód, szénpaszta katód,
elektrolit: tionil-kloridban (SO_2Cl_2) oldott $\text{Li}[\text{AlCl}_4]$

7. Szilárd fázisú Li-ion elemek (~3 V, újratölthető)

- polimer Li-ion elemek

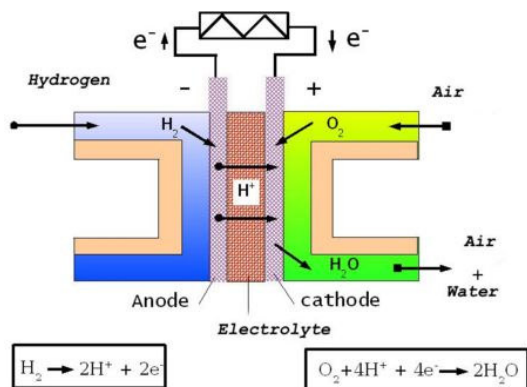

- pacemaker: anód Li, katód poli(2-vinilpiridin) és jód keveréke, elektrolit: szilárd LiI

A gyakorlatban használt galvánelemek III.

8. Tüzelőanyag-elemek (fuel cells): a környezetbarát elektrokémiai áramforrások

- nem tárol kémiai energiát, H_2 és O_2 -gáz folyamatos betáplálás után katalizátor segítségével, kontrollált körülmények között reagálnak

- hőerőgépek: kb. 40% hatásfok, tüzelőanyag-elemek: 80-90% !

- Nafion membrán: perfluorozott polimer, szulfonát csoportokkal protonvezető

- foszforsav tüzelőanyag-elem: lakóházak fűtése!

A vas(II)-szulfát előállítás

- főreakció:
- mellékreakció:

elkerülése: savanyítás

majd szinproporcio fémvassal:

- Az oxidációra való hajlam általánosan jellemző a vas(II)-sókra.
- Oxidációra legkevésbé hajlamos vas(II)-só a Mohr-só:

Egyensúlyi reakciók teljessé tétele

1. A keletkező vegyületek egyike más fázisba kerül:

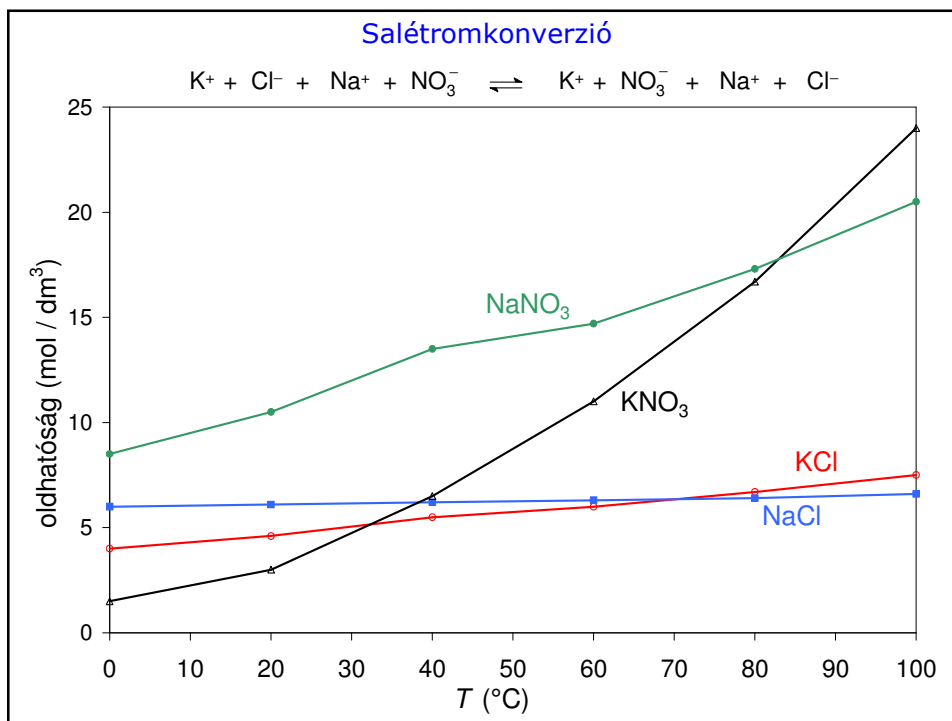
a, csapadék kiválása:

b, gázfejlődés:

2. Oldható, de rosszul disszociáló termék (gyenge elektrolit) képződik:

a, közömbösítés:

b, komplexképződés:

A galvánsejta működése elektrolizáló cellaként

- Galvánsejta standard réz- és klórelektrodából:

- Önként végbemenő folyamatok a **galvánelemben**:

anódon (-) oxidáció:

katódon (+) redukció:

anódon (+) oxidáció:

katódon (-) redukció:

- Bomlásfeszültség:** az a legkisebb külső feszültség, amellyel tartós elektrolízis megvalósítható.

Anód- és katód folyamatok CuSO₄-oldat elektrolízisékor

- CuSO₄-oldatba rézelektrod és indifferens grafit-elektrod merül.

- Ha a rézet kapcsoljuk anódnak,

rézanódon (+) oxidáció:

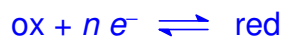
grafitkatódon (-) redukció:

- Ha a grafitot kapcsoljuk anódnak,

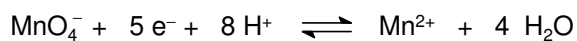
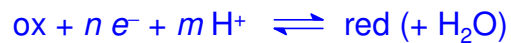
grafitanódon (+) oxidáció:

rézkatódon (-) redukció:

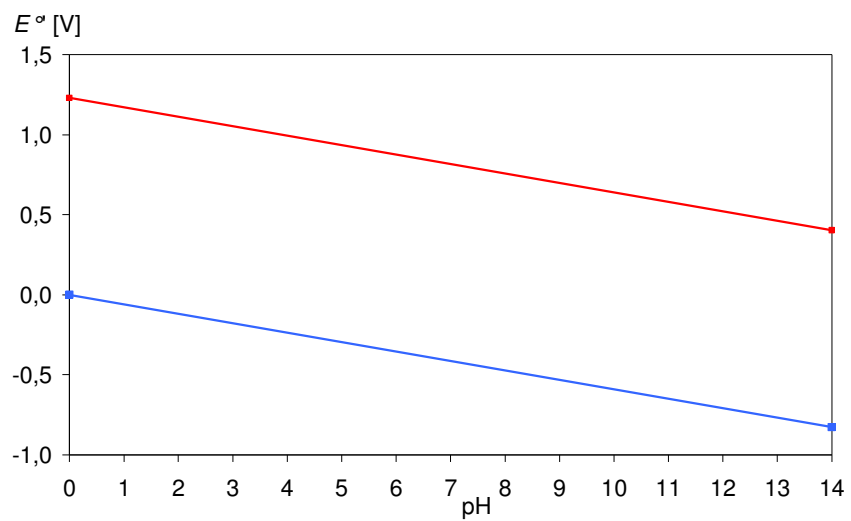
Elektródreakciók standard- és formálpotenciálja

$$E = E^0 + \frac{0,059}{n} \lg \frac{[\text{ox}]}{[\text{red}]}$$

Az elektródfolyamatok határai vizes oldatban

Elektrolízis: mi történik a katódon és anódon?

Ez függ:

Anódon (+) a kevésbé pozitív elektródreakció várható, pl. $\text{NaCl}_{(\text{aq})}$

Katódon (-) a kevésbé negatív elektródreakció várható, pl. $\text{NaCl}_{(\text{aq})}$

NaCl elektrolízisének összefoglalása

anódon (+) oxidáció

katódon (-) redukció

híg vizes oldatban:

töményebb vizes oldat

- diafragmával:

- diafragma nélkül:

- Hg-katódon:

olvadékban:

Elektródreakciók összefoglalása

anódon (+) oxidáció

katódon (-) redukció

Az elektrolízis gyakorlati jelentősége

- alkáli-halogenidek elektrolízise
(alkálifémek, Cl_2 , erős bázisok, halogén-oxosavak sóinak előállítása...)
- timföldolvadék elektrolízise – alumíniumgyártás:
  - katód:
  - grafit anód:
- korróziótól védő réteg előállítása fémfelületen – alumínium eloxálása:
  - alumínium anódos oxidációja:
- nagytisztaságú (>99,5%) réz előállítása elektroraffinálással:
  - szennyezők: Ag, Au, Zn, Fe, ...
  - anódon: $\text{Cu} = \text{Cu}^{2+} + 2 e^-$
  - katódon: $\text{Cu}^{2+} + 2 e^- = \text{Cu}$
- fémbevonatok (Cr, Ni, Ag, ...) készítése (galvanizálás)
- a víz elektrolízise: H_2 , O_2 , D_2O ... előállítása, feldúsítása

Az elektrolízis kvantitatív leírása

- elektromos töltés: $Q = I \cdot t$
 $1 \text{ C} = 1 \text{ A} \cdot 1 \text{ s} \quad (1 \text{ Ah} = 3600 \text{ C})$

(1791-1867)

Faraday törvényei (1834)

1. „Az átalakult anyag tömege arányos az áthaladt töltéssel”

$$m = k \cdot Q = k \cdot I \cdot t$$

k = elektrokémiai egyenérték [g / C]

2. „1 mol z töltésű ion semlegesítéséhez $z \cdot 96500 \text{ C}$ töltés szükséges”

tehát 1 mol elektron töltése: $1 \text{ F} = 96500 \text{ C}$

P1. Egy kénsavoldat elektrolízisekor 1567 cm^3 normálállapotú durrangógáz fejlődik. Hány C töltés haladt át a cellán? Mennyi ideig tartott az elektrolízis, ha azt 2 A árammal végeztük?

P2. Egy platinasó vizes oldatát $2,50 \text{ A}$ -es árammal 2 óráig elektrolizálva a katódon $9,09 \text{ g}$ elemi Pt válik le. Mi volt a Pt-ionok töltésszáma az oldatban? $A(\text{Pt}) = 195,1 \text{ g/mol}$

P3. Két sorbakapcsolt elektrolizáló cellán 225 percig áramot vezetünk át. Az egyik cella AgNO_3 -oldatot tartalmaz, ebben 4,44 g ezüst válik ki a katódon. Hány g réz válik le és hány cm^3 standardállapotú O_2 fejlődik eközben a másik, CuSO_4 -oldatot tartalmazó cellában? Mekkora áramerősséggel dolgoztunk? $A_r(\text{Cu})=63,54$ $A_r(\text{Ag})=107,9$

P4. KCl oldat diafragma nélküli elektrolízisével KClO_3 -ot állíthatunk elő. Számítsuk ki, 100 A áramerősség mellett 8 óra alatt hány kg KClO_3 -ot ($M = 122,6$ g/mol) lehet termelni, ha az áramkihasználás 85%?